

motief

antroposofie
in nederland

- De wereld begrijpen vanuit de kleur – 6
- #antroposofie is geen ideologie – 9
- Doordringen tot het complotdenken – 12

Irene van der Laag, schilder

‘Ik wil de wereld begrijpen vanuit de kleur’

Vanuit de sectie Beeldende Kunsten brengen Frederiek Nelissen en ik een bezoek aan Irene van der Laag in haar kabouterhuisje in Zeist. We laveren tussen rekken, stapels met schilderijen en schetsen, kasten met verven, pigmenten, halfedelstenen, metalen en andere materialen door, om ons aan een tafel te zetten, omringd door het werk dat ze voor deze gelegenheid in het zicht wilde hebben. Het is duidelijk: Irene woont in haar atelier, haar werk neemt de overhand. Hier woont een alchemist.

Na afloop is het me duidelijk dat ik voor dit artikel een keuze moet maken uit de vele activiteiten en thema's waarmee ze is bezig geweest. Ik kies voor twee centrale thema's: haar omgang met stoffen en met de 'kleur' zwart.

Ze komt niet uit een antroposofisch of kunstenaarsmilieu. Pas op haar 24e kreeg ze haar eerste schilderlessen, bij Anna Krudzlo in Amsterdam. Voor het eerst deed ze iets met kleur dat vanuit de antroposofie geïnspireerd was. In die tijd deed ze ook zenmeditaties in een klooster en daar werd het haar duidelijk: 'ik wil de wereld leren begrijpen vanuit de kleur. Sterker nog: ik kan dat leren!' Dat kwam als een blikseminslag. Ze had geen idee hoe dat dan moest, maar wel dat dat haar weg was.

Magnesium, zwavel, ijzer en koper

Dat wordt goed geïllustreerd door het werk dat ze doet als lid van een 'stoffengroep' met natuurwetenschappers. Ze onderzochten onder andere magnesium en zwavel, ijzer en koper. 'Ik vind het heel spannend hoe die stoffen ontstaan en werken in de chemie, in het menselijk lichaam, in de landbouw en de aarde, en

‘Het is een tasten naar binnen, een tasten naar buiten, in de ontmoeting met de materialen ontstaan de beelden’

Afb. 1: Zwavelgeel, inkt, 2019)

‘In welke wereld stap ik binnen met het malachiet? Wat zegt mij dat?’

ik ben dan bezig met de vraag hoe ik dit vanuit de kleurprocessen kan begrijpen en vormgeven. Ik lees daar ook veel over, vergaar inspiratie, dat is een verticale beweging. En dan begint voor mij een horizontale beweging: een zoeken van ... welke materialen heb ik daarvoor nodig? Het is een tasten naar binnen, een tasten naar buiten, in de ontmoeting met de materialen ontstaan de beelden.' (Afb. 1: Zwavelgeel, inkt, 2019)

Vergruizelen

In dit stoffengroepje waren ze het afgelopen jaar bezig met koper (Venus) en ijzer (Mars). Haar fabrikant had geen malachietgroen (Venus). Toen is ze dat zelf gaan maken, heeft haar olifant van malachiet gebroken in een vergruizelmachine ('oh, wat schitterend, dat vergruizelende materiaal!') en daarna heeft ze er poeder van gemaakt om mee te schilderen. Er komt een onbeschrijfelijk mooi groen op het aquarelpapier tevoorschijn. (Afb. 2: Malachiet op papier, 2019)

Malachiet

Irene vraagt zich af: 'in welke wereld stap ik binnen met het malachiet? Wat zegt mij dat?' Ze heeft een aantal aquarelschetsen met haar malachietpigment gemaakt, heeft daar op een gegeven moment hematiet (Mars) bij gebruikt, een zwart ijzeroxide. Er doemden ontroerende beelden op: 'Het hele reine van dat groen, ik was zo geroerd! De diepe, driedimensionale dynamiek van rood en blauw is hier niet. Het beweegt amper, het wordt heel stil! En de polariteit: het beeld van reinheid naar binnen, dat groen, en die kracht die vernietigend kan zijn naar buiten, het zwart. Ik herinnerde me dat ik mijn vader eens had horen

Afb. 2: Malachiet op papier, 2019

zeggen: het is voor soldaten die de oorlog in gaan ongelooflijk belangrijk dat ze innerlijk het beeld meedragen van de vrouw! En ik besepte: hoe kunnen wij in ons handelen in de wereld die reinheid, die reine liefde met ons meedragen en vormgeven?

Zwart

Bij het malachiet richt ze zich op iets buiten haar. Vaak ook begint ze binnen. Zo ontstond plotseling in haar een gevoel van immense verlatenheid. Ze tastte dat gevoel innerlijk af en zocht daar materialen bij om dat vorm te geven. Ze nam zwart pastel. 'Dan komt er een proces op gang tussen mij en de stoffen, de materialen. Ik breng mijn aandacht in dat gevoel, ik wil dat schilderen.' Op onze vraag wat de bron is van dat gevoel dat haar tot dat zwart brengt, zegt ze: 'Het is niet een persoonlijke emotie van oh, wat voel ik me alleen, of depressief. Het gevaar is dan dat men een psychologische verklaring zoekt. Maar het is veel groter, existentiëler! Het is intens de werkelijkheid, niet alleen voor mij persoonlijk. Het kan niet anders. Het is een deel van onze ontwikkelingsweg. Ik las een voordracht van Steiner over de "vernietigingshaard". Een mens moet zijn ik ontwikkelen in de confrontatie met de krachten van het kwaad in hem. En als je daar niet bij blijft, als je daar niet in gaat, en die krachten gaan de wereld in, in plaats van dat je ze aangaat vanbinnen, dan ontstaat het kwaad in de wereld. Een belangrijk thema voor mij is de oorlog, en de Jodenvervolging, de Shoah. Dan denk ik: ah, zit dat zo! Weet je, dat is wat ik zie, dat je het kwaad niet daar houdt waar het moet zijn, waar het noodzakelijk is, maar dat je het ongecontroleerd naar buiten laat gaan, dat is iets wat mij heel erg raakt, dat is de stroom waarin ik aan het zoeken ben.'

Afb.3: Pastelkrijt, 2012. Foto: Willem van der Vlies, Fotostudio 155

Door de pijn heen

Ze vertelt dat ze een interview zag met een overlevende van Auschwitz, een man die zijn hele familie daar verloren had. 'En die zei: Ik wil niet haten. Ik wil niet haten, ik vergeef het ze. En je kon zien dat die man dat deed. Dan ben je door de pijn heen-gegaan. Dan heb je het niet weggestopt. Dat raakt me zo!' Ze las eens een verhaal van Laurens van der Post, over de Jappenkampen, de Birma spoorlijn, waarin een gevangene na de oorlog contact opnam met een van die Japanse kampbewaarders, en daarmee in gesprek ging.² 'Ach! Dan denk ik, fantastisch dat je dat op kunt brengen, dat gesprek aan te gaan. En weer mens wordt!'

Leven in het zwart, kan dat?

Ze werkt heel lang aan een zwart schilderij. Ze begint met een ruw wit vlak en maakt dat heel langzaam, laag over laag, donkerder, alsmaar donkerder. Pastelkrijt, verf, soms verschillende

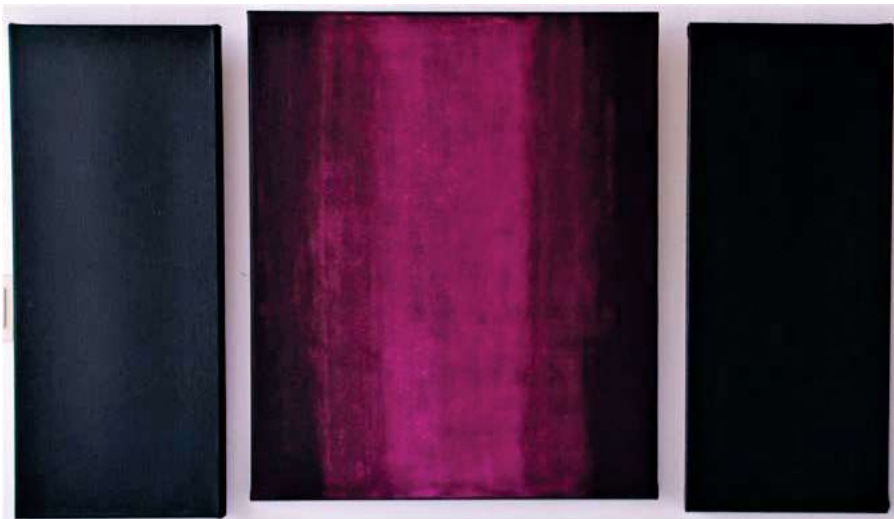
'tot het moment waarop het zich volkomen omkeerde, dat het zwart ineens warm werd, dragend. Dan komt er leven in het zwart. De ruimte begint te klinken'

kleuren, inkt. Dat kan wel weken duren. (Afb.3: Pastelkrijt, 2012) 'Die zwart met rood, daar ben ik begonnen met die verlatenheid, een leegte, en dan voel ik: het moet nog véél zwarter! Véél don-

Afb. 4: Paasrood, pastel, 2012.
Foto: Willem van der Vlies, Fotostudio 155

kerder! Dat je denkt: het kan écht niet verder, donkerder kan ik het niet maken, het kan niet meer zeer doen dan dit! En het was bij die voor het eerst dat ik een moment beleefde, waarop zich dat volkomen omkeerde, en dat zwart ineens warm werd, dragend. Uithouden totdat je door dat gebied heentrekt. Je brengt licht in de duisternis. En dan ... ontmoet je een totaal andere wereld. Dan komt er leven in het zwart. De ruimte begint te klinken. Ik ben daardoorheen getrokken, en aangekomen ... in een dragende, een volkomen god-vader wereld. Ja, het gebeurde onder mijn handen, het gebeurt altijd onder mijn handen!

Afb. 5: Drieluik Purper, olieverf, 2021

Stirb und Werde

Een andere ervaring met het zwart is de beleving van de stilte. In het zwart valt alle ruis weg, alle denderende herrie van de dag. Er ontstaat een stilte die niet leeg is, maar diep. Vol met wat verborgen is, vol vermoeden, vol geheimen, vol 'zijn', vol toekomst. 'Ik merk dat ik op weg moet gaan, dat duister in, en dat warmte en licht je daar tegemoet kunnen komen, als genade. Een weg van *Stirb und Werde*, verbonden met het mysterie van Golgotha.' (Afb. 4: Paasrood, pastel, 2012; Afb. 5: Drieluik Purper, olieverf, 2021). ||

Irene's werk is nog te bezichtigen in de Rafaëlkerk, van Tetslaan in Zeist, t/m 11 mei. Voor bezoek s.v.p. contact opnemen: irene.vanderlaag@planet.nl.

Noten

- 1 Voordracht van Rudolf Steiner op 23 september 1921, in: *Anthroposophie als Kosmosophie*. Erster Teil. GA 207
- 2 Laurens van der Post: *The Seed and the Sower*

Citaat

Nu kan de mens zichzelf om de tuin leiden. Hij kan de overtuiging koesteren dat er niets verborgens bestaat, dat in wat zijn zintuigen en zijn verstand aantreffen alles al te vinden is wat er hoe dan ook kan zijn. Maar deze illusie is alleen aan de oppervlakte van het bewustzijn mogelijk, niet in de diepte ervan. Gevoel en wil voegen zich niet naar deze illusoire overtuiging. Die zullen altijd weer op de een of andere manier naar een verborgen werkelijkheid verlangen. En als hun die ontnomen is, drijven ze de mens tot twijfel, tot levensonzekerheid, ja zelfs tot vertwijfeling. Een kennis die aan het licht brengt wat verborgen is, is in staat alle hopeloosheid, alle levensonzekerheid, alle vertwijfeling, kortom alles weg te nemen wat het leven verzwakt en ongeschikt maakt voor zijn noodzakelijke taak in dienst van de hele wereld.

De edele vrucht van geesteswetenschappelijke kennis is dat ze het leven kracht en standvastigheid geeft en niet alleen tot bevrediging van weetgierigheid leidt. De bron waaruit deze kennis kracht om te werken en vertrouwen in het leven haalt, is onuitputtelijk. Wie eenmaal deze bron werkelijk heeft gevonden, zal er, hoe vaak hij ook terugkeert, nooit ongesterkt vandaan gaan.

Rudolf Steiner in *De wetenschap van de geheimen der ziel*, hoofdstuk: *Karakter van de occulte wetenschap*

Overleden

De heer W. (Wijbrand) Steur,
Zeist, 4 maart 2021, 93 jaar

De heer M. (Maurice) Orange,
Arlesheim, 17 maart 2021, 68 jaar